

## КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

### EVALUATION CRITERIA OF INTERACTION EFFICIENCY OF THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE WITH OTHER LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

Байдюк І.І., аспірант кафедри адміністративного,  
господарського права та фінансово-економічної безпеки  
Сумський державний університет

Стаття присвячена висвітленню одного з актуальних питань сучасної юриспруденції, що стосується критеріїв оцінювання ефективності взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами. Це один із напрямів удосконалення Державної прикордонної служби України. Розкрито зміст таких категорій, як ефективність та критерії. Відмічено, що поняття «ефективність» є однією з центральних категорій в теорії і практиці оперативно-службової діяльності органів Державної прикордонної служби України. Розглянуто наявні підходи до виокремлення критеріїв оцінювання правоохоронних органів. Наголошено, що у науковій доктрині виокремлюють такі критерії оцінювання, як довіра громадян, громадська думка. Наведено результати соціологічного опитування щодо довіри громадян до органів Міністерства внутрішніх справ України, зокрема Державної прикордонної служби України. Визначено, що довіра громадян до Державної прикордонної служби України та правоохоронних органів є критерієм оцінювання ефективності взаємодії між ними, але є необхідність опитувати й співробітників, керівництво взаємодіючих суб'єктів для визначення рівня довіри один до одного. Виокремлено також такі критерії оцінювання ефективності взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами, як стан прикордонної безпеки в регіоні та державі, швидкість обробки та передачі аналітичної та статистичної інформації між суб'єктами взаємодії, відповідність між оцінкою ризику та обраним варіантом захисту й витратами на його мінімізацію до прийнятого рівня, кількість порушень керівництвом і співробітниками взаємодіючих суб'єктів законодавства, що регламентує взаємодію між ними, у тому числі й погодженого ними плану взаємодії. Акцентовано увагу на недоцільності виокремлення професіоналізму співробітників як критерію оцінювання ефективності взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами через складність вироблення процедур визначення професіоналізму саме тих співробітників, які залучені до реалізації спільних заходів чи інших форм взаємодії між вказаними суб'єктами.

**Ключові слова:** взаємодія, прикордонна служба, правоохоронні органи, оцінювання, критерії, ефективність, прикордонна безпека.

The article is devoted to the coverage of one of the topical issues of modern jurisprudence on the criteria for assessing the effectiveness of interaction of the State Border Guard Service of Ukraine with other law enforcement authorities, which is one of the areas of its improvement. The content of such categories as efficiency and criteria is revealed. It is noted that the concept of "efficiency" is one of the central categories in the theory and practice of operational and service activities of the State Border Guard Service of Ukraine. The existing approaches to the selection of evaluation criteria for law enforcement authorities are considered. It is emphasized that the scientific doctrine distinguishes such an evaluation criterion as "trust of citizens", "public opinion", "trust of the population". The results of a sociological survey on citizens' trust in the authorities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, in particular the State Border Guard Service of Ukraine, are presented. It is determined that the trust of citizens in the State Border Guard Service of Ukraine and law enforcement authorities is a criterion for assessing the effectiveness of interaction between them, but there is a need to interview employees, management of interacting subjects to determine the level of trust. Criteria for assessing the effectiveness of interaction of the State Border Guard Service of Ukraine with other law enforcement authorities as the state of border security in the region and the state, the speed of processing and transmission of analytical and statistical information between the subjects of interaction, the correspondence between risk assessment and the chosen protection option, the cost of minimizing it to an acceptable level, the number of violations by the management and employees of the interacting subjects of the legislation regulating the interaction between them, including the plan of interaction agreed by them, etc. Emphasis is placed on the inexpediency of distinguishing the professionalism of employees as a criterion for assessing the effectiveness of interaction of the State Border Guard Service of Ukraine with other law enforcement authorities due to the complexity of developing procedures to determine the professionalism of those employees involved in joint activities or other forms of interaction.

**Key words:** interaction, border service, law enforcement authorities, evaluation, criteria, efficiency, border security.

**Постановка проблеми.** Будь-яка діяльність має здійснюватися належним чином відповідно до поставлених завдань та строків. Водночас взаємодія Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) з іншими правоохоронними органами не є винятком, що зумовлює застосування різних інструментів для визначення ефективності такої діяльності. Одним із таких інструментів є оцінювання ефективності взаємодії вказаних суб'єктів. Перевагою такого інструменту є його спрямування не лише на з'ясування ефективності чи неефективності діяльності, але й на виявлення її недоліків для подальшого удосконалення роботи. З огляду на вказане питання визначення критеріїв оцінювання ефективності взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами потребує окремої уваги.

**Мета статті** – визначення критеріїв оцінювання ефективності взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами як напрямів удосконалення її діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** свідчить, що питання оцінювання діяльності правоохоронних органів було об'єктом дослідження таких науковців, як Н.С. Андрійченко, О.В. Батраченко, В.О. Бурбика,

М.В. Кочеров, М.М. Литвин, І.М. Охріменко, О.М. Резнік, А.В. Стебляк та ін. Однак питання оцінювання взаємодії саме ДПСУ з іншими правоохоронними органами у науковій доктрині не отримало належної розробки, що свідчить про актуальність його вивчення.

**Виклад основного матеріалу.** Поняття «ефективність», як відмічає Г.А. Магась, є одним з базових понять теорії і практики оперативно-службової діяльності органів ДПСУ. Воно широко застосовується в регіональних управліннях, навчальних закладах, органах управління. Ефективність роботи штабів, ефективність системи оперативного прикриття, ефективність зв'язку, ефективність охорони державного кордону – усі ці поняття в концентрованому й узагальненому вигляді відображають результати виконання органами ДПСУ обов'язків, покладених на них Законом України «Про Державну прикордонну службу України» [1, с. 46]. Водночас одним з основних елементів визначення ефективності будь-якої діяльності є критерії, за якими оцінюється її результат.

В.О. Бурбика під критеріями оцінювання ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування з право-

охоронними органами пропонує розуміти підстави чи засоби, за допомогою яких здійснюється оцінювання даної взаємодії. Критеріями обираються певні ознаки, характерні властивості даної взаємодії, що дозволяють з'ясувати міру відповідності наявних результатів даної взаємодії її цілям і завданням [2, с. 181]. Науковець звертає увагу, що оцінювання результатів взаємодії вказаних суб'єктів має бути одним із головних інструментів визначення відповідності результатів такої взаємодії таким факторам: по-перше, реально існуючим умовам і обставинам суспільного життя, в яких така взаємодія здійснюється (ідеться про доцільність та доречність взаємодії), по-друге, поставленим цілям та наміченим завданням (ідеться про цілеспрямованість та дієвість взаємодії), по-третє, кількості витрачених на організацію і реалізацію взаємодії ресурсів (ідеться про ефективність взаємодії) [3, с. 5].

О.В. Батраченко визначає такі критерії оцінювання діяльності органів поліції у контексті забезпечення ними публічної безпеки і порядку: 1) стан публічної безпеки і порядку в регіоні та державі в цілому; 2) стан управління та організації діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку; 3) кількісні та якісні результати діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку; 4) оцінювання кадрового потенціалу; 5) рівень довіри населення до Національної поліції України та її співробітників [4, с. 61–62].

О.М. Резнік пропонує оцінювати діяльність правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України, за такими критеріями: 1) стан дотримання передбачених законодавством процесуальних строків; 2) рівень профілактики та розкриття фінансово-економічних злочинів; 3) дотримання вимог законності; 4) громадська думка; 5) професіоналізм; 6) економічний ефект. При цьому зазначені критерії, на його думку, мають охоплювати статистичні дані про кількість виявлених та розкритих фінансово-економічних злочинів та якісні критерії, тобто громадську думку, визначення якої дозволить з'ясувати задоволеність населення діяльністю правоохоронних органів, його готовність взаємодіяти з ними [5, с. 416].

Н.С. Андрійченко істотно удосконалила критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України та запропонувала такий перелік критеріїв: а) рівень громадської довіри до вказаних правоохоронних органів; б) рівень латентності фінансово-економічних злочинів у державі; в) професіоналізм співробітників вказаних правоохоронних органів; г) стан взаємодії вказаних правоохоронних органів між собою, з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадянами; г) економічність діяльності вказаних правоохоронних органів; д) рівень корупційності вказаних правоохоронних органів [6, с. 188].

А.В. Стеблянюк, на відміну від вищевказаних науковців, акцентує увагу саме на ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів та пропонує такий перелік критеріїв для оцінювання ефективності вказаної діяльності: 1) зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України; 2) стан інформаційного забезпечення; 3) швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію; 4) стан співробітництва з іншими суб'єктами системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом; 5) кількість складених обвинувальних актів на основі інформації, що була надана фінансовими установами правоохоронним органам та дійсно містила докази скоєння легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; 6) економічний ефект; 7) громадська думка [7, с. 204–205].

Аналіз наведених підходів свідчить, що науковці акцентують увагу на таких критеріях, як довіра грома-

дян, громадська думка. З огляду на це вважаємо доцільним зупинитися на змісті вказаного критерію та з'ясувати можливість його застосування для оцінювання взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами.

О.В. Волянська та І.В. Підкуркова вказують, що для суспільної довіри головною категорією є поняття «довіра», яке в соціології визначається як переконаність суб'єкта в позитивному та сприятливому характері невизначених в майбутньому дій інших осіб [8, с. 153].

Соціологи Центру Разумкова в період із 7 до 14 лютого 2019 р. провели дослідження довіри громадян до органів МВС, відповідно до якого було встановлено, що ДПСУ довіряє 52% населення [9]. З 19 до 25 травня 2020 р. Київський міжнародний інститут соціології провів дослідження, в якому респонденти відповідали на питання щодо рівня довіри до МВС та органів його системи. У результаті проведеного опитування було з'ясовано, що ДПСУ довіряє 60% населення. Порівняно з дослідженням Центру Разумкова 2018 року відбулося зростання рівня довіри населення до органів ДПСУ (+9%). Таке підвищення рівня довіри базується на сумі показників «повністю довіряю» та «більше довіряю» [10].

Якщо говорити про довіру громадян як критерій оцінювання взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами, то очевидно, що відносити довіру громадян лише до такого аспекту діяльності цих суб'єктів, як взаємодія між ними, не можна. З огляду на це, формуючи перелік питань для соціологічного дослідження рівня довіри громадян до ДПСУ та правоохоронних органів, доцільно включати у цей перелік ті, що стосуються взаємодії між цими суб'єктами. Водночас, оцінюючи взаємодію ДПСУ з іншими правоохоронними органами, необхідно з'ясувати довіру не лише громадян до взаємодіючих суб'єктів, але й самих суб'єктів один до одного. Це можливо реалізувати через розробку відповідної анкети та проведення опитування співробітників та керівництва ДПСУ та правоохоронних органів, які взаємодіють між собою. На нашу думку, це дозволить своєчасно виявляти наявні проблеми у діяльності цих суб'єктів та оперативно вживати заходів для їх усунення.

М.В. Кочеров, розглядаючи оцінювання ефективності діяльності органів та підрозділів Національної поліції України, наголошує, що результати проведених досліджень свідчать про позитивні зрушення в їх роботі. Проте довіра населення – це суб'єктивний критерій оцінювання ефективності діяльності поліції. Саме тому вона не може бути єдиним показником у процесі моніторингу [11, с. 69]. С.С. Погорелий переконаний, що довіра населення до будь-якого органу публічного адміністрування є радше елементом політичного управління. Люди мають різні пороги довіри, які залежать від індивідуальних особливостей і конкретного досвіду спілкування [12]. Беззаперечно, ми вважаємо, що доцільно підтримати науковців та звернути увагу на інші критерії оцінювання взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами.

Так, О.В. Батраченко, розглядаючи критерії оцінювання діяльності органів поліції у контексті забезпечення ними публічної безпеки і порядку, виділяє стан публічної безпеки і порядку в регіоні та державі в цілому [4]. І.М. Охріменко також звертає увагу на стан публічної безпеки та порядку під час оцінки ефективності службової діяльності органів і підрозділів поліції України та робить висновок, що показниками, які дозволяють відобразити стан публічної безпеки та порядку, є такі: 1) кількісно-якісні дані про зареєстровані кримінальні та адміністративні правопорушення у межах території обслуговування чи специфіки діяльності окремого підрозділу (за видами правопорушень на 1000 осіб населення); 2) відсоток викриття і розслідування злочинів (деталізована кількість виявлених злочинів за видами); 3) превентивна діяльність (сприйняття рівня злочинності громадськості) [13, с. 141].

Розглядаючи взаємодію ДПСУ з іншими правоохоронними органами, вважаємо за необхідне виділити стан прикордонної безпеки в регіоні та державі як критерій її оцінювання.

Сьогодні у законодавстві України відсутнє визначення поняття «прикордонна безпека», тому необхідно звернутись до положень наукової доктрини. Так, М.М. Литвин під поняттям «прикордонна безпека» розуміє захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави в її прикордонному просторі, коли суспільству, державі та особі не завдається шкода, навпаки, створюються умови для реалізації їх інтересів, пов'язаних зі свободою пересування через державний кордон, оперативного виявлення та припиняються правопорушення, здійснюється протидія загрозам національній безпеці на кордоні та планомірна діяльність з усунення причин їх виникнення [14, с. 145]. Однак поняття «прикордонна безпека» активно використовується в Стратегії управління кордонами на період до 2025 року, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 687-р.

Забезпечення безпеки у прикордонній сфері України сьогодні є особливою та невід'ємною складовою частиною державного управління національною безпекою. Необхідна організована співпраця державних органів, посадових осіб, об'єднаних єдиними цілями та завданнями для забезпечення безпеки і відкритості державного кордону. Така співпраця має бути спрямована на захист суверенітету та територіальної цілісності держави, недоторканності державного кордону на всій його протяжності, на протидію зовнішнім і внутрішнім загрозам на державному кордоні, на захист національних інтересів у виключній (морській) економічній зоні, на дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму, а також на забезпечення розвитку міжнародного, прикордонного, міжвідомчого співробітництва у межах чинного законодавства України [15]. Відповідно до вказаного стану прикордонної безпеки має бути дійсно одним із критеріїв оцінювання взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами. Однак варто підкреслити, що прикордонна безпека залежить не лише від взаємодії цих суб'єктів, а і від низки інших факторів, зокрема й рішень та дій вищих органів державної влади. Це свідчить про те, що вказаний критерій також не може бути єдиним в оцінюванні взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами.

Оскільки інформаційний обмін є однією із форм взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами, то необхідно виокремити швидкість обробки та передачі аналітичної та статистичної інформації між суб'єктами взаємодії. Сьогодні саме інформація дозволяє своєчасно реагувати на зміни в оперативній обстановці та вживати заходів для попередження негативних наслідків чи припинення діянь, що негативно впливають на прикордонну безпеку. Дані результатів оцінювання за цим критерієм дозволять об'єктивно відобразити рівень використання ДПСУ та іншими правоохоронними органами автоматизованих систем обміну інформацією, виявити недоліки цих систем і вдосконалити їх. Крім того, від якісного обміну інформацією між суб'єктами залежить ефективність аналізу ризиків у сфері прикордонної безпеки.

Спільний аналіз та оцінка загроз і ризиків у сфері прикордонної безпеки також є однією із форм взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами, що зумовлює доцільність виокремлення такого критерію оцінювання ефективності їх взаємодії, як відповідність між оцінкою ризику й обраним варіантом захисту та витратами на його мінімізацію до прийняттого рівня. Сьогодні в Інструкції з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України, затвердженій Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.12.2017 р. № 1007, аналіз ризиків, який є невід'ємною частиною інтегрованого управління кордонами, визначено як сукупність процедур і методів

обробки інформації з метою визначення наявних та потенційно можливих ризиків у сфері безпеки державного кордону. При цьому спільний аналіз ризиків полягає у тому, що він проводиться із залученням представників іноземних держав, міжнародних організацій та установ [16].

На нашу думку, вказана інструкція невиправдано не залучає до спільного аналізу ризиків співробітників інших правоохоронних органів України, які також є суб'єктами інтегрованого управління та зацікавлені у прикордонній безпеці. Так, спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства фінансів України, Служби безпеки України від 01.09.2015 р. № 1050/254/341/749/562 «Про затвердження Порядку обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами» передбачає функціонування віртуального контактного аналітичного центру, до складу якого входять відповідні департаменти, відділи, управління від Адміністрації ДПСУ, Міністерства внутрішніх справ України, Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України тощо. А одним із завдань вказаного аналітичного центру є проведення спільних аналітичних досліджень з оцінки загроз і ризиків у сфері безпеки державного кордону та ефективності інтегрованого управління кордонами [17]. Вказане, на нашу думку, підтверджує доцільність виокремлення запропонованого критерію оцінювання взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами. Від якості оцінки ризиків у сфері прикордонної безпеки та визначення оптимальних заходів та витрат, спрямованих на їх мінімізацію до прийняттого рівня, залежить планування спільних дій вказаних суб'єктів. З огляду на це можна виділити два рівні реалізації взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами у контексті аналізу ризиків у сфері безпеки державного кордону. Це національний та транскордонний рівні співпраці.

О.В. Батраченко [4] виділяє такий критерій оцінювання діяльності органів, які є суб'єктами забезпечення публічної безпеки і порядку, як оцінювання кадрового потенціалу. На кадри звертають увагу О.М. Резнік [5] та Н.С. Андрійченко [6], визначаючи професіоналізм критерієм оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Проте варто звернути увагу, що професіоналізм є важливим принципом взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами. Таку ж позицію відстоює Н. Федіна, яка підкреслює, що професіоналізм як ключовий принцип діяльності посадових осіб поліції базується на забезпеченні законності та правопорядку [18, с. 146]. Не заперечуючи важливість професіоналізму співробітників ДПСУ та інших правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії, зазначимо, що складним видається вироблення процедур визначення професіоналізму саме осіб, залучених до реалізації спільних заходів та інших форм взаємодії між вказаними суб'єктами. Отже, більш доцільним є виокремлення такого критерію оцінювання ефективності діяльності ДПСУ, як кількість порушень керівництвом і співробітниками взаємодіючих суб'єктів законодавства, що регламентує взаємодію між ними, у тому числі й погодженого ними плану взаємодії. Вказаний критерій, на нашу думку, дозволить визначити стан дотримання вказаними суб'єктами як норм законодавства, так і тих планів, що ними розроблені, та мінімізувати ризик, що такі плани взаємодії будуть лише формальними, а на практиці передбачені заходи не реалізовуватимуться або здійснюватимуться з порушенням узгоджених сторонами строків.

**Висновки.** Отже, серед критеріїв оцінювання ефективності взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами пропонуємо виділяти такі: 1) рівень довіри громадян до ДПСУ та правоохоронних органів, які взаємодіють

між собою, та рівень довіри взаємодіючих суб'єктів один до одного; 2) стан прикордонної безпеки в регіоні та державі; 3) швидкість обробки та передачі аналітичної та статистичної інформації між суб'єктами взаємодії; 4) відповідність між оцінкою ризику та обраним варіантом захисту, витратами на його мінімізацію до прийнятного рівня; 5) кількість порушень керівництвом і співробітниками взаємодіючих суб'єктів законодавства, що регламентує

взаємодію між ними, у тому числі й погодженого ними плану взаємодії. Водночас вважаємо, що виокремлювати професіоналізм співробітників як критерій оцінювання ефективності взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами не є доцільним через складність вироблення процедур визначення професіоналізму саме тих співробітників, які залучені до реалізації спільних заходів чи інших форм взаємодії між вказаними суб'єктами.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Магась Г.А. Формування структури, наукових проблем та завдань теорії ефективності оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України. *Вісник НУЦЗ України. Серія «Державне управління»*. 2018. Вип. 9. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/7744>.
2. Бурбика В.О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми : СумДУ, 2017. 251 с.
3. Бурбика В.О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 23 с.
4. Батраченко О.В. Удосконалення системи оцінювання ефективності забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки та порядку. *Право.ua*. 2016. № 1. С. 58–63.
5. Резнік О.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Суми : СумДУ, 2019. 509 с.
6. Андрійченко Н.С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... докт. філос. : 081. Суми : СумДУ, 2020. 234 с.
7. Стеблянко А.В. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів : дис. ... докт. філософії : 081. Суми : СумДУ, 2021. 265 с.
8. Волянська О.В., Підкуркова І.В. Довіра до суду як чинник довіри до публічної влади: міжнародний та національний виміри. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. № 2 (37). С. 151–165.
9. Соціологи Центру Разумкова зафіксували високий рівень довіри громадян до органів системи МВС. URL: [https://mvs.gov.ua/ua/news/18610\\_Sociologi\\_Centru\\_Razumkova\\_zafiksuvali\\_visokiy\\_riven\\_doviri\\_gromadyan\\_do\\_organiv\\_sistemi\\_MVS.htm](https://mvs.gov.ua/ua/news/18610_Sociologi_Centru_Razumkova_zafiksuvali_visokiy_riven_doviri_gromadyan_do_organiv_sistemi_MVS.htm).
10. У 2020 р. зріс рівень довіри населення до МВС : презентація результатів дослідження щодо сприйняття та оцінки внутрішньої безпеки в Україні. URL: <http://bahmut-police.dn.ua/news/view/6797>.
11. Кочеров М.В. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності органів та підрозділів Національної поліції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 5, т. 2. С. 67–71.
12. Погорелий С.С. Довіра до державної влади як категорія політичного управління. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2010. № 3. С. 100–105.
13. Охріменко І.М. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: погляд на проблему. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 139–144.
14. Литвин М.М. Шляхи реалізації правоохоронних функцій Державної прикордонної служби України. *Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України*. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ДПСУ, 2008. № 43, Ч. 2. С. 19–21.
15. Заключний Акт наради з безпеки і співробітництва у Європі (НБСЕ) 1975 року. URL: <http://elise.com.ua/content/4-printsip-territorialnoyi-tsilisnosti-derzhav>.
16. Про затвердження Інструкції з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.12.2017 р. № 1007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0091-18#Text>.
17. Про затвердження Порядку обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами : Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства фінансів України, Служби безпеки України від 01.09.2015 р. № 1050/254/341/749/562. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/31.pdf>.
18. Федіна Н. Професіоналізм як чинник регулювання ефективної діяльності поліції. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 145–149.